

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 970523/19

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק אלמליח, הרב אליהו הישיריק, הרב אברהם שינדלר

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד רפאל שטוב)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד דוד הלפר)

הנדון: היסודות ההלכתיים לחיוב בהוצאות משפט ולשיעורן

פסק דין

החלטת בית דין קמא – מושא הערעור

לפנינו ערעור על החלטת בית הדין האזורי שניתנה ביום כ"א באלול תשע"ט (21.9.19), החלטה שבה נדחתה הבקשה לפסילת ההרכב שהעלה בא כוח המערער כנגד בית הדין האזורי. להלן ציטוט מהחלטת בית הדין האזורי:

סיכומו של דבר הבקשה לפסילה אינה יכולה להתקבל והיא נדחית.

כשאין יסוד לטענת הפסילה על פי ההלכה הדיין מנוע מלפסול עצמו בעקבות בקשת פסילה שאינה מוצדקת. יצוין להחלטתו של נשיא בית הדין הגדול הגאון רבי אברהם שפירא זצ"ל מיום ט"ו באלול תשמ"ה שהובאה בספר שורת הדין (כרך ט עמוד תנו) ושבה כתב כדלהלן:

בהתאם לתקנות הדיין, הועברה אלי לאישור החלטת בית הדין האזורי ירושלים מיום כ"ט סיון תשמ"ה להסתלק מלהמשיך בדיון בתיק זה.

הנימוק שניתן, שמכיון שבא כוח הבעל העלה חשדות נגד בית הדין לכן אין בית הדין יכול להמשיך בדיון, אינו נימוק כלל ואף משמש תקדים מסוכן. תגובה כזאת של כניעה להטלות דופי בבית הדין עלולה להביא לידי שיתוק של עבודת בית הדין. במקום לדחות בתקיפות תעלולים של בעל דין כשבית הדין יודע שדבריו מנוגדים לאמת – נכנעים לדרישתו המחוצפת, וכדי בזיון וקצף.

לפי הדין, אסור לבית הדין להימנע בכגון דא מלדון דין אמת ומלעשות צדק. אין לקבל את ההסתלקות, ובית הדין ימשיך במשפט, וכתורה יעשה.

על כן: התובע יגיש את סיכומי טענותיו, והם יתקבלו תוך עשרה ימי עבודה ממועד חתימת החלטה זו. ככל שלא יוגשו, הנתבעת תגיש את סיכומי טענותיה תוך שלושים יום, מהמועד שיחלפו עשרת הימים הנזכרים, וימי חג ומועד אינם באים בחשבון הימים.

עד כאן לשון ההחלטה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדיון בהחלטת בית דין קמא בעניין איפסילת ההרכב ומסקנתו

בתחילת הדיון, עוד טרם יעלה בא כוח המערער את טענותיו, פנה בית הדין הגדול אל בא כוח המערער בהצעה כי היות שהדיון לפני בית הדין האזורי עומד בשלב הסיכומים ומייד לאחר מכן ייתן בית הדין האזורי פסק דין סופי, שייטכן בהחלט כי המערער יקבלו, הרי שבית הדין הגדול מציע לבא כוח המערער למשוך את הערעור ולהמתין לפסק הדין הסופי (שורה 30 לפרוטוקול). בא כוח המערער דחה הצעה זו ועמד על זכותו להשמיע את כל טענותיו בערעור (שם שורות 31–33). מכאן עבר בית הדין הגדול לשמוע את הערעור.

בא כוח המערער שטח בפניו באריכות במשך למעלה משעתיים את שלדבריו מהוות ראיות כי אב בית הדין האזורי מוטה נגד המערער. ברור כי במהלך דיון כזה שהיה דיון ענייני היו דין ודברים בין בית הדין לבא כוח המערער, זאת כאשר בית הדין הגדול דן בפרטנות על כל אחת ואחת מהראיות שהעלה בא כוח המערער.

לאחר שלמעשה סיים בא כוח המערער להעלות כל טענותיו, ביקש בא כוח המערער שוב את רשות הדיבור וקיבל אותה. בא כוח המערער הודיע כי מאחר ש"הבין" לדבריו "את רוח בית הדין" וכי "מפה לא תבוא תשועה" הרי שהוא מקבל את הצעת בית הדין הגדול לעזוב ולמשוך את הערעור ולהמתין עד לאתר פסק הדין (שם שורות 264–265). ובהמשך (בשורה 285) אמר בא כוח המערער: "אנו מושכים את הערעור" ואחר כך (בשורה 294) אמר בא כוח המערער: "אני מושך את הערעור, שיבקשו הוצאות."

בא כוח המשיבה התנגד נמרצות משום שלדעתו כך יישאר מצב שבו תהיינה כתובות כל הטענות השקריות וההשמצות, לשיטתו, של בא כוח המערער כנגד המשיבה, טענות שיש בידו להוכיח שכולן שקר ושהוא עומד על זכותו להשיב עליהן. וכאמור בפרוטוקול (שורות 265–269):

בא כוח המשיבה: אני מתנגד.

אין כאן מילה מוסכמת. האדון בעזות מצח מציג שקרים לפניכם ו'מלכלך' את המשיבה. ובפרוטוקול נכתבו כל בטענות השקריות. זכותי להגיב ופשוט להוכיח שבא כוח המערער בעזות מצח בפניכם 'עובדות' שקריות. לא ייתכן להשאיר את המצב כך ללא שמיעת הדברים שלי.

בא כוח המשיבה אף הצליח להביא דוגמה אחת שלדבריו יש בה להוכיח כי בא כוח המערער הציג לבית הדין הגדול 'עובדות' שקריות (ראה שורות 270–281).

בית הדין הוציא את הצדדים אל מחוץ לאולם כדי להחליט אם להמשיך ולשמוע את טענות בא כוח המשיבה או שהיות שלמעשה הערעור 'נמשך' אין מקום להמשיך – דבר שיהא בו רק בזבוז זמן.

בית הדין דן בסוגיה זו תוך התייעצות טלפונית עם המחלקה המשפטית והחליט שלא להמשיך בשמיעת דברי בא כוח המשיבה תוך הודעה מודגשת כי אין בכך אישור כלשהו לנכונותן של הטענות שטען בא כוח המערער.

בית הדין הכניס את הצדדים והודיע להם על החלטתו.

כך נסתים הדיון בערעור על פסילת ההרכב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בקשת ההוצאות של בא כוח המשיבה וגובהן
הדיון בעניין ההוצאות מתחלק לשני שלבים:

1. עצם חיוב המערער בהוצאות;

2. גובה ההוצאות.

טענות הצדדים

בא כוח המשיבה טען בדיון כי ההוצאות כוללות את ההכנה לדיון הערעור, שהייתה כרוכה בהבאת מסמכים וראיות ותיוקם בתשובה לערעור, ודרש הכנה של שעות רבות ודרש סך 15,000 ש"ח עבור ההכנות וכן 4,000 ש"ח בעבור ההופעה בבית הדין שבדיעבד התברר כי לא היה בה כל צורך שהרי המערער משך את הערעור. עוד טען בא כוח המשיבה כי המשיבה הפסידה יום עבודה ועל המערער שמשך את הערעור לשלם לה הוצאותיה. בהמשך הודיעה המשיבה כי היא מוותרת על הפסד יום העבודה (שורה 327).

בא כוח המערער טען תחילה בהסתמך על דין 'מבטל כיסו של חברו' כי אין לחייב את המערער בהוצאות כלל. עוד טען בא כוח המערער כי אין לחייבו משום שאין זה ערעור סרק. בא כוח המערער טען כי יש טבלת שכר של לשכת עורכי הדין שיש בה סכומים עבור כל דבר ואין לחייבו לשלם כהוצאות למעלה מכך.

בא כוח המשיבה דחה טענה זו משום שכל יצירתה של הטבלה נועדה אך למקרים שבהם לא ידוע השכר ששולם או שלא סוכם מראש ושולם, אך ככל ששולם בפועל סכום גבוה יותר ברור כי מה שקובע הוא הסכום ששולם בפועל. בא כוח המשיבה אף הפנה לשורה של פסקי דין של בית המשפט העליון שפסקו כך (ע"א: 600/67; 135/75; 309/59; 541/63; 201/18).

חיוב המערער בהוצאות

איננו מסכימים עם בא כוח המערער.

בא כוח המערער הדגיש בדבריו כי הוא טוען אליבא דההלכה ולכך מכוונות הטענות כי אין לחייב בהוצאות את המערער. אף אנו נענה באותו המטבע:

ראשית, כפי שכבר העיר בית הדין במהלך הדיון, כאשר העלה בא כוח המערער את הטענה כי לא קיים חיוב בהוצאות שהרי ההלכה היא ש'מבטל כיסו של חברו' פטור:

טענה זו שלא ממין העניין היא. הדין של 'מבטל כיסו של חברו' משמעו כי אין חיוב לשלם על 'מניעת רווח' דהיינו כאשר לא נגרם נזק לדבר קיים אלא שבעקבות מעשה מסוים של ראובן נמנע משמעון להרוויח כסף נוסף על שיש ברשותו היום. בנקודה זו בא הדין של 'מבטל כיסו' לומר שמניעת רווח אינה בכלל 'נזק' לעניין תשלום מדין 'מזיק', שהרי לא הזיק בפועל דבר אלא מנע רווח. לעומת זאת בנדון של תשלום הוצאות מדובר באדם שגרר את השני לדיון וכך הצריכו לשכור עורך דין או טוען רבני וכן להפסיד ימי עבודה [פרט זה לבדו הוא אכן כמניעת רווח אך לא כמבטל כיסו אלא כשבת או כשוכר פועל וחזר בו, ואין כאן מקום להאריך] ואף גרם לטרחתו הוא, והתברר בדיון כי לא היה מקום לבקשת המערער ועתירתו נדחתה. ויותר מכך לאחר שבעקבות ערעורו של המערער התקיים דיון במשך שעות ובא כוח המערער – כפי שהוא עצמו אמר בית הדין – בעקבות הבנתו כי הערעור יידחה החליט למשוך את הערעור, כל זאת לאחר שהנזק כבר נגרם לצד השני שלמעשה הוציא את הוצאותיו. כאן הנזק הוא שנגרם הוא ברור – כל ההוצאות שהוצרך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המשיב להוציא בעבור הליך זה. אלא שאפשר לדון אם ההלכה מחייבת על גרימת נזק כזו דהיינו אם הוא 'גרמי' או 'גרמא' או שמא בכלל קיים בסיס אחר – שאינו מדיני נזיקין – לדין זה של הטלת חיוב ההוצאות ואם יש סיבה הלכתית שלא לחייב את המערער. הכול יבואר להלן.

דבר אחד ברור אפוא, כי אין כל שייכות בין חיוב ההוצאות של הצד שכנגד המבואר ברמ"א לדין 'מבטל כיסו של חברו'. דין ההוצאות מושתת על דברי הרמ"א (חושן משפט סימן יד סעיף ה) בשם המרדכי (סנהדרין סימן תשז) בדין האומר "לך, ואני אבוא אחריך" ולא בא, שחייב לשלם לו את כל ההוצאות.

הבסיס ההלכתי שעליו אנו יכולים להשתית את חיוב ההוצאות שנגרמו לשמעון בעטיו של התובע ראובן הוא המקרה שעליו פסק הרמ"א. וההסבר לכך הוא שאנו רואים את האומר לחברו "לך, ואני אבוא אחריך" כאומר אמירה של התחייבות, דהיינו כמו דין ערב שהתחייבות הערב חלה מפני שהמלווה 'הוציא מעות על פיו' כך היא ההתחייבות מצד התובע כלפי הנתבע, בערעור במקרה זה, באמירה של "לך, ואני אבוא אחריך". ולפיכך ברור שהתחייבות זו תתממש אם בסופו של דבר המערער בפועל לא יבוא וחברו יבוא או שיתברר כי כל ההליך היה מיותר וללא בסיס. משום שכאמור יש בכך התחייבות לשלם את הוצאות הצד שכנגד.

בספר אמרי בינה (חושן משפט סימן כא) דן בשאלה זו והביא שתי סיבות הלכתיות שונות שיש בהן – בכל אחת מהן – לחייב את האומר "לך, ואני אבוא אחריך":

האחת, שהבסיס הוא אכן מדיני נזיקין, והתשתית לשלם היא משום שדבר זה נחשב 'גרמי' ולא 'גרמא'. והביא שם את הסוברים שיש לחייבו מ'דינא דגרמי'. והשנייה, לשיטת החולקים וסוברים שזהו רק 'גרמא' ואין מקום לחייבו מדיני נזיקין, הרי שדין הרמ"א מושתת על בסיס התחייבות של התובע משום שהנתבע 'הוציא על פיו'. וכבר נתבאר שחיוב זה הוא מאותו דין של התחייבות ה'ערב' המפורש בהלכה.

נוסיף עוד נופך לדברים אלו.

כבר ביארנו בעשרות פסקי דין שדין ההוצאות בערעור שנדחה [בניגוד להוצאות בהליך קמא שנאמרו בהלכה רק באומר "לך, ואני אבוא" – ולא באן] הוא משום שיש לפנינו כבר פסק דין של בית דין בישראל, שאין לנו כל סיבה לומר שאינו נכון שהרי חזקה היא שבית הדין פסק כדין וכהלכה, והמערער בא להוציא חזקת בית דין בישראל ובא כנגד פסק דין של בית דין בישראל. הווה אומר כי אם הערעור נדחה למעשה התברר כי לא היה מקום לערער כלל על חזקת בית דין בישראל, ופסק הדין של בית הדין קמא עומד בתוקפו, אלא שהמערער גרם בערעור שהמשיב יוציא ממון שלא לצורך, ועל כך עליו לשלם. לפיכך אנו דוחים טענה זו של בא כוח המערער.

עוד נוסיף שגם בלא הטעמים הנ"ל יש מקום לחייב בהוצאות כל מי שנוקט בהליך של הגשת ערעור. כידוע הליך הערעור לא היה קיים מאז ומעולם בבתי הדין בכל תפוצות ישראל, אלא הוא תקנה שתיקנו בבתי הדין הרבניים בארץ ישראל מפני שהוצרכו לכך כדי לקבל גושפנקא חוקית להקמת ערכאת שיפוט בחסות מדינת ישראל [ועוד קודם בתקופת המנדט], ערכאת שיפוט מיוחדת שתדון בדיני נישואין וגירושים ושיוכרו החלטותיה של מערכת בתי הדין לצורך אכיפת החלטות ולעצם קיום ערכאה שיפוטית מקבילה למערכת שיפוט האזרחית.

כבר נכתב רבות על אודות הסמכות ההלכתית לעשות כן. מכל מקום אין לך בו אלא חידושו, והיות שבפועל מאחר שעניין ההוצאות מפורש בתקנות (תקנה קיט) והוא ידוע לכול, הרי שביחס להגשת ערעור וכפי שהתבאר לעיל, ודאי שכל הפותח בהליך זה 'על מנת כן' ובתנאים אלו בחר להגיש את הערעור, ויש להחשיבו כמי שקיבל עליו מראש התחייבות זו דהיינו שבא תוך ידיעה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מפורשת כי אם יידחה הערעור יהא עליו לשלם את הוצאות הערעור. והדבר הוא כמו מי שהתחייב לשלם נזיקין גם אם יהא ההיזק בדרך של 'גרמא'. גם בכך נדחית טענתו של המערער.

בא כוח המערער נימק בדיון את בקשתו למשיכת הערעור באמירה כי – לדעתו, וזו היא דעתו בלבד, אך כך היא לדבריו – ראה את 'רוח בית הדין' וכי 'מפה' (קרי: מבית הדין הגדול) "לא תבוא תשועה" מראה בעליל כי רק בהבינו – לפי 'הבנתו' – כי הערעור עומד להידחות, אז ורק אז החליט להודיע לבית הדין כי הוא 'מושך' את הערעור. פיו ענה בו שאם היה 'מבין' – על פי הבנתו – אחרת, דהיינו לא היה חש כי 'רוח בית הדין' היא לדחות את הערעור, הרי שכלל לא היה מושך את הערעור. לפיכך ולאחר שבפועל החליט לקיים את הדיון למרות שהוצע לו כבר בתחילת הדיון למשוך את הערעור טרם העלאת כל טענה ולחסוך את זמנו של בית הדין ושל הצד השני – וזו בעצם הייתה החלטתו הוא בסופו של יום, אך את החלטתו זו החליט להשאיר רק לאחר שיעלה את כל טענותיו ויראה להיכן הדברים נוטים – כל אלו מראים כי היה לבא כוח המערער עניין להעלות את הערעור בכל מצב כדי שישמעו טענותיו.

אין בית הדין בבחינת 'בוחן כליות ולב', ולפיכך אין אנו יכולים לדעת אם מלכתחילה הייתה כוונת בא כוח המערער להשתמש כאן בשיטת 'מצליח' הידועה, דהיינו לטעון את טענותיו ולבחון להיכן נוטים הדברים – אם יתרשם כי פני הדברים נוטים לדחייה ימשוך את הערעור, ואם לאו ישאיר את הערעור – או שמא הייתה זו החלטה של בא כוח המערער רק בדיעבד לאחר שראה, לדבריו, את 'רוח בית הדין'. אך יהא הדבר כך או כך, הרי אין חולק כי הצעה זו הניח בית הדין לפניו טרם תחילת הדיון ואילו הוא דחה זאת ולאחר מכן בא להשתמש באותה הצעה, לאחר שכפה דיון של כשעתיים וחצי שהיו 'מיועדות' רק לשמיעת טענותיו – הן את טענותיו בערעור על בית הדין קמא והן את הטענות ששרבב על המשיבה, טענות שכללו הטלת האשמות למעשים שאינם ראויים שאותם ייחס בא כוח המערער למשיבה.

כך שמת הוא עצמו את טענתו לאי-חיובו בהוצאות. גם אם לא היה מושך את ערעורו אלא שהיה הערעור נדחה, היה מחויב בהוצאות כמבואר בתקנות בתי הדין, וכל מה שניתן, פתח כלשהו לפטור מהוצאות – גם זאת רק לפי שיקול דעת בית הדין ולא בכל מקרה, הוא רק אם משיכת הערעור נעשית טרום הדיון בפועל. אך לא ולא כאשר כבר התקיים הדיון, ובוודאי לא כאשר הדבר הוצע למערער טרם תחילת הדיון והוא דחה זאת.

כך אנו דוחים מכול וכול את טענות בא כוח המערער נגד עצם הטלת חיוב הוצאות על המערער. אנו סבורים כי חיוב המערער בהוצאות מושתת היטב על פי ההלכה. מעתה עלינו לדון מהו סך גובה ההוצאות שבו אפשר לחייב את המערער.

גובה ההוצאות

גם בסוגיה זו נביא את דברי ההלכה:

הרמ"א (סימן יד סעיף ה שהובא לעיל) בהמשך דבריו הביא הלכה שמקורה בדברי שו"ת הרא"ש (כלל קז), ואלו דבריו: "כשהסרבן צריך לשלם ההוצאות אין אומרים שישבע כמה הוציא ויטול, אלא צריך לברר כמה הוציא או הבית דין ישומו לו הוצאותיו, וכזה ישלם לו."

משמעות דברי הרמ"א – כפי הגרסה שלפנינו – היא שקיימים שני מסלולים לדעת מה גובה ההוצאות שישלם מי שנתחייב בהוצאות: האחד, שיביא הזוכה הוכחות כמה הוצאות הוציא, וסך זה ישלם לו החייב; והשני, כאשר אין בידיו ראיה כמה הוציא, שישום בית הדין כמה הן ההוצאות שיש להוציא כדי לבוא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טרם נמשיך נעיר:

שומה של שכר עבודה נעשית על פי המציאות ותנאי השוק הקיימים בפועל ולא על פי הנכתב פה או שם בטבלה כזו או אחרת. המצב בשטח הוא שמכתיב בפועל את מחיר העבודה בכל בעל מלאכה ועורכי הדין בכללם. **הטבלה שהביא בא כוח המערער אינה אפילו בגדר המלצה. היא בבחינת 'לעג לרש'** ואינה אלא משמשת למינימום, שלא ייתכן עורך דין שלא קיבל שכר כזה. אך הרי הכול – ובכללם גם עורך הדין בא כוח המערער – יודעים היטב כי אין בה כל שימוש לקביעת שכר, היתממותו של בא כוח המערער אינה במקומה, יודע הוא היטב בעצמו מתי – אם בכלל – השתמש בטבלה זו. מכל מקום ברור שבכל מקום שנדרשת שומה על פי המצב 'בשטח' בלבד. תנאי החיים הם הקובעים ומכתיבים לנו את מחיר הטרחה של בעלי המלאכה. ברור שהצעתו של בא כוח המערער יכולה אולי להעלות חיוך אך אין כל קשר בינה לבין המציאות ולכן טוב שלא היה בא כוח המערער טוען טענה זו כלל.

נחזור לדברי הרמ"א:

על פי המשמעות הפשוטה של דברי הרמ"א – וכך הבין הש"ך את דברי הרמ"א – הרי כאשר הזכאי לתשלום ההוצאות מביא הוכחה (עדים או קבלות וכדומה) כמה שילם, על החייב לשלם לו את כל מה ששילם. במקרה שאין בידו הוכחות על סך הכסף ששילם ישום בית הדין כמה הוא הסכום המקובל 'בשטח' בפועל שנוטל בעל מלאכה כזה – קרי עורך דין – על ייצוג והכנה של תיק ערעור כזה ועל הופעה של עורך הדין ועוזריו בבית הדין, וסכום זה יחייב בית הדין את התובע לשלם.

על פי ביאור זה בדברי הרמ"א, עולה כי אם יש לנתבע הוכחות כמה שילם בפועל לבעל המלאכה, בסכום זה יחויב התובע גם אם סכום זה הוא גבוה יותר מן הממוצע המקובל.

אך המעיין בדברי הרא"ש בתשובה (כלל קז) שהם המקור לדברי הרמ"א יבחין שלכאורה הנכתב שם מצריך את שני התנאים גם יחד. וזו לשון תשובת הרא"ש:

וההוצאה שחייבתי את רבי ישראל שיפרע לרבי שלמה, אחר שיברר רבי שלמה בעדים שתבע את רבי ישראל שיבא עמו לדין, לא תהיה פרעון הוצאתו בשבועת רבי שלמה, שישבע כמה הוציא ויטול, אלא: יברר רבי שלמה כל הדרך שהוצרך לילך לכוף את רבי ישראל שיעשה לו דין והשלוחים ששלח וכיוצא בזה ושכר הסופר, ובית דין ישומו כמה היה ראוי שיוציא רבי שלמה בדרכים הללו ובהוצאות השלוחים והסופרים ועל פי שומת בית דין יפרע רבי ישראל לרבי שלמה כל ההוצאות שהוציא עד שהביאו לבית דין ונפסק הדין.

מדברי הרא"ש עולה כי אין מדובר בשני 'מסלולים נפרדים', דהיינו ברור והוכחת ההוצאות או במסלול של שומת בית דין, הרא"ש כתב זאת בו' החיבור, קרי: יש צורך בשני 'מסלולים' גם יחד, גם הוכחת הוצאות וגם שומה של בית הדין. ולשם מה שומה של בית הדין? למניעת מצב שצד אחד יפנה ל'בעלי מלאכה' וישלם להם הרבה מעל ומעבר המקובל, זאת לא מוטל על החייב בתשלום ההוצאות להחזיר, אלא רק את ההוצאה הממוצעת המקובלת. מה שאין כן על פי הכתוב ברמ"א שלפנינו שהפריד בין שני 'מסלולים' בכותבו "או הבית דין ישומו", כלומר: או ה'מסלול' הראשון – אם מוכיח הזכאי להוצאות את ההוצאות שהוציא, ישלם לו החייב את מה ששילם אפילו הוציא הרבה מעבר למקובל – או האפשרות השנייה, למצב שבו אין הוכחות, שישומו לו בית דין כמה ראוי להוציא ובזה יחויב חברו.

על כך עמד הש"ך (שם ס"ק טז):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דין זה תמוה וגם קשה לי, דכתשובת הרא"ש איתא צריך לברר והבית דין ישומו לו וכו', ומשמע התם דבבירור לחוד או בשומת בית דין לחוד לא סגי אלא תרוויהו בעינן. ונראה הטעם דבבירור לחוד לא סגי, דלאו כל כמיניה שיוציא כל מה שירצה, ובשומת בית דין לחוד לא סגי, דדילמא לא הוציא. והיה נראה להגיה בדברי מור"ם "אז" "הבית דין ישומו לו" [...] אך בדרכי משה כתב בשם תשובת הרא"ש וזה לשונו: "רק מה שמברר מה שהוציא משלם, ומה שאינו יכול לברר ישומו בית דין כמה ראוי להוציא, וזה ישלם לו." עד כאן וצריך עיון.

כלומר: **לדעת הש"ך יש צורך תמיד במבחן של שני המסלולים** כדי לקבוע את גובה החיוב. בירור והוכחות על שהוציא הוצאות ושומת בית דין כמה ראוי להוציא, ואם בפועל הוציא ושילם מעבר לכך לא יקבל בחזרה הוצאות אלו, וכלשון הש"ך "דלאו כל כמיניה שיוציא כל מה שירצה".

ונתיבות המשפט (ביאורים ס"ק ו) כתב על דברי הש"ך:

עיין ש"ך שצריך בירור ושומא וכו' אמנם אין צריך לברר רק ענייני הוצאות שהוציא כגון כמה שלוחים שלח וכמה נסיעות נסע, ואז אפילו אינו מברר כמה מעות שנתן יכול לומר שומו לי בפחות שבשומות כמו בסימן שעה.

לכאורה כוונת נתיבות המשפט לתת מענה לתמיחה הש"ך על דברי הרמ"א. ואם כן צריך להבין היאך מיושבים הדברים ולגבי איזה מקרה התכוון הרמ"א, שדי בו באחד מהתנאים.

בחלק ה'חידושים' של נתיבות המשפט (ס"ק יח) כתב: "ועיין ביאורים ס"ק ו'. והך בירור שכתב השולחן ערוך – שיברר כמה שלוחים שלח וכמה נסיעות נסע, ואז יכול לומר 'שומו בפחות שבשומות'."

כוונתו של נתיבות המשפט היא שדברי הרמ"א נסבו על אודות מקרה שהבירור שנעשה בו הוא רק על עצם עשיית הפעולות שעשייתן כרוכה בהוצאה כספית, אך אין בידו של העושה כל ראייה על הסך ששילם בעבור אותן הוצאות.

על פי זה, קיימים בעניין זה למעשה שני סוגים של שומות:

האחד, במקרה שהזכאי להחזר ההוצאות מביא הוכחות הן על עצם הדבר שעשה פעולות כגון ששלח שלוחים, נסע נסיעות וכדומה והן על התשלום בפועל ששילם עבור אותן פעולות: תפקידה של השומה הוא אחד, לבדוק שהלה לא הוציא הוצאות מעבר למה שאנשים משלמים בעבור פעולות כאלו. כל עוד שהסכום ששולם אינו חורג מעבר לסכום שכמותו יש בשוק, ואפילו תשלומים אלו אינם מהזולים אלא מהיקרים יותר, יאשר בית הדין הוצאות אלו ויטיל על החייב בהוצאות לשלמן.

השני, במקרה שהנתבע הביא הוכחות רק על ש עשה את אותן פעולות בפועל כגון ששלח את השלוחים ועוד, שאלו פעולות הכרוכות בתשלום שכר, אך לא הביא כל ראייה על הסך ששילם בפועל: השומה של בית הדין במקרה זה תהיה על פי רמת השכר הנמוכה של בעלי מלאכה אלו, ועל כך יחייבו את התובע "בפחות שבשומות", שכן כאשר אין לפנינו ראייה על גובה השכר ששולם בפועל לא נוכל להוציא ממון מעבר לרף השכר הנמוך.

על כל פנים ברור הוא כי בכל מקרה מדובר על שכר ריאלי המשולם בשוק העבודה בעבור פעולות אלו. אומנם בכל סוגי בעלי המלאכה קיימות רמות שונות של תשלום שכר – יש יקרים, יש ממוצעים ויש גם זולים – מכל מקום בענייננו אלה גם אלה גבוהים בעשרות מונים מן הטבלה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שעליה החליט מאן דהוא. מה שמכתיב את גובה התשלום עבור שכר פעולה הוא אך ורק מציאות החיים בשטח ולא כל מודד אחר.

פסיקת ההוצאות לטובת המשיבה

עולה מכך שבנדון העומד לפנינו, מחיר עבודת ההגנה בערעור הנדון בפני בית הדין הגדול, וכאשר יש למשיבה תחת ידה ראיות לא רק על ששכרה פרקליט להכנת ההגנה וכן להופעה בפני בית הדין אלא גם על גובה התשלום ששילמה בפועל, הרי שגם על פי הדעה ה'מחמירה', היא דעת הש"ך, השומה היא אך ורק כדי לבדוק אם אין בשכר ששולם חריגה ממחירי השוק לגווניהם הקיימים בשוק.

מן הניסיון הרב שבידי בית הדין זה, לרבות פסיקת הוצאות שנעשו בבית דין זה בעבור מקרים דומים, עולה כי הסכום שלדעת הכול אין בו חריגה מעבר למחירי השטח ונחשב כראוי עבור מקרים כאלו כמו התיק שבפנינו הוא 12,000 ש"ח. ייתכן אומנם כי קיימים עורכי דין מקבוצה זו של הממוצע שמקבלים יותר אך מאידך גיסא יש גם כאלו המקבלים פחות. לפיכך, לדעתנו הסכום שנקטנו מהווה מענה נכון והוגן בתיק זה.

המסקנה מן האמור לעיל היא כי יש לחייב את המערער בהוצאות המשיבה כשכר עבור עורך דינה בסך של 12,000 ש"ח.

נחסך מן המערער תשלום עבור הפסד יום עבודה של המשיבה, שהסכימה מרצונה לוותר על כך.

הוצאות לטובת אוצר המדינה

עוד ייאמר, כי בצד סכום ההוצאות הנ"ל לטובת המשיבה, יש בהחלט מקום במקרה זה לחייב סכום נוסף בעבור אוצר המדינה. מקרה זה שעליו אנו דנים – יש בו חומרה על פני כל ערעור אחר:

זהו מקרה שבו בא כוח המערער לא נהג כפי הראוי, להיענות להצעת בית הדין בתחילת הדיון למשוך את הערעור, אלא כאמור נקט בשיטה של עמידה על עריכת דיון ובדיקה 'להיכן נושבת הרוח' של בית הדין, כדבריו הוא, וציפה מן הצד לראות 'התצליח דרכו אם לא', ונתן לבית הדין לקיים דיון ארוך, ובייחוד כאשר כלל הטענות שהעלה בא כוח המערער כלל לא נגעו בערעור עצמו שהיה על דחיית הבקשה לפסילת ההרכב אלא היו בעצם טענות על תוכן של החלטות בית הדין האזורי.

בית הדין רמז לבא כוח המערער כבר בעת הדיון כי טענות אלו אין מקומן בהליך זה של 'בקשה לפסילת הרכב' כלל, וכי היה עליו להגישן בערעור על החלטות של בית הדין לגופן, בהליך ערעור רגיל ולא במסלול זה שבו הגישן שהוא 'בקשה לפסילת הרכב'. שוב ושוב העיר בית הדין על כך וביקש שיעלה טענות כנגד איפסילת ההרכב של בית הדין האזורי, ושוב ושוב לא נשמע בא כוח המערער להערות בית הדין בעניין זה, כשהוא ממשיך בשלו ומנסה 'לכפות' על בית הדין לענות לו על הטענות שהעלה כנגד תוכן של החלטות בית הדין האזורי. רק לאחר שהעלה את כל אשר רצה, בסופו של הליך הארוך של שמיעת דברי המערער בלבד, רק אז החליט לבקש למשוך את הערעור ובעצם לייתר את כל עבודת בית הדין במשך שעות ארוכות.

מצב זה מחייב ללא ספק חיוב המערער בהוצאות לטובת אוצר המדינה, כך נהגנו בעבר וכך יש בהחלט לנהוג גם במקרה זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוסף לכך כי עצם הבקשה למשוך את הערעור ולהפסיקו הוגשה לאחר שבא כוח המערער והמערער עצמו הפריחו טענות קשות נגד המשיבה, ואין ספק כי הייתה זו זכותה הטבעית של המשיבה לקבל זמן זהה לפחות להוריד ממנה את כל טענות בא כוח המערער.

לכן סברנו תחילה כי אין לקבל את בקשתו זו למשוך את הערעור ולהפסיקו בשלב זה בו ספגה המשיבה, וכן בא כוחה, מבלי השב, את טענותיו הקשות של בא כוח המערער, שבלי הוכחות שב וחזר על טענות קשות, וזאת כאשר סמכו היא ובא כוחה כי יעמוד לרשותם זמן זהה להגנה עצמית ולהפרכת טענות המערער ובא כוחו, שזוהי הזכות הבסיסית העומדת לכלל צד. זהו מצב לא סביר, מצב שאין אף אחד שהיה מעוניין להיקלע אליו ובוודאי שלא היה מעוניין לקבל יחס כזה.

אלא ששיקולנו בהכרעה בעניין זה היה לטובת העניין. זאת משום שמאידך גיסא, בהכירונו את מערכת היחסים המתוחה והמעוררת שבין שני הצדדים, ראינו גם אנו צורך כפי שראה בית הדין האזורי כי יש 'להנמיך את הלהבות' ככל שהדבר אפשרי ואין בו פגיעה מהותית. ראינו גם אנו 'לתרום' את חלקנו לכך על ידי סיום הדיון באופן מיידי – דבר שלפחות ימנע את המשך ההתנצחויות הלא-מכובדות שבין הצדדים.

כמו כן לפני משורת הדין ומתוך מטרה לכך שאכן יהיה בדבר כדי 'להנמיך את הלהבות', הרי שבשלב זה, וההדגשה היא בשלב זה ראינו שלא להטיל כבר עתה גם חיוב הוצאות לאוצר המדינה בעבור דיון שהתברר כי כולו היה מיותר. החלטתנו בעניין זה היא כאמור זמנית, ואם ייווכח בית הדין כי המסר שביקש בית הדין לשגר באמצעות החלטה זמנית זו לא הובן וכי לא היה בצעד זה של בית הדין להביא להנמכת הלהבות, ובעיקר לא הצליחה להביא לסיום פעולות המערער ובא כוחו, פעולות שיש בהן בזבוז זמן שיפוטי של בית הדין, אזי יורה בית הדין על חיוב הוצאות לאוצר המדינה בגין ערעור זה ויחליט על גובה ההוצאות שיהיה על המערער להעביר לקופת המדינה.

הערה

בהזדמנות זו נעיר לשני הצדדים כי משהסתיים הדיון אין להכניס כל חומר לבית הדין או לתיק ללא הגשת בקשה לבית הדין וקבלת אישור מפורש מבית הדין.

הפעם החל בכך בא כוח המערער בתואנה כי בית הדין ביקש ממנו את הטבלה של השכר, דבר שאין לו סימוכין בפרוטוקול. שם נאמר (בשורות 335–337) כי כאשר בא כוח המערער טען כי שכר עורך דין הוא פחות משמבקש בא כוח המשיבה, שאל בית הדין מהו התעריף, ואז – כיוון שלא ידע בא כוח המערער מהו הסכום שבתעריף – השיב בא כוח המערער "אני אמציא". זו הייתה אולי בגדר 'התנדבות' של בא כוח המערער אך בהחלט לא היה זה בית הדין שביקש זאת מבא כוח המערער, ויתרה מכך: בית הדין אף לא הגיב כלל על הצעה זו ולא אישר להכניס זאת לתיק.

אך אם בכך הייתה מסתיימת הכנסת חומר לתיק היה מקום 'לעכל' זאת. אלא שבא כוח המערער לא הסתפק בהכנסת התעריף בלבד, אלא כדרכו 'השחיל' שוב ושוב את טענותיו באשר לגובה דמי ההוצאות. לא זו אף זו, בא כוח המערער לא הסתפק בכך, דהיינו בהגשת התעריף שעליו דיבר ללא שנתבקש לכך ובוודאי ללא שקיבל כל אישור לכך מאת בית הדין, וללא כל היסוס הכניס בבקשה שהגיש טענות חדשות שכלל לא עלה זכרן בעת הדיון. ויתרה מכך, שוב הכניס טענות על עצם חיובו בהוצאות, ובכך ניסה להכניס 'בדלת האחורית' מה שהוצא כבר דרך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

'הדלת הראשית' – טענות שכבר דחה בית הדין גם בדיון זה וגם בהחלטות קודמות של בית הדין בתיק שניהל בעבר בין צדדים אלו. זוהי שיטה שאינה ראויה וזאת בלשון המעטה.

בא כוח המשיבה הכניס מצידו גם הוא חומר לאחר שכבר הסתיים הדיון, אלא שהוא עשה זאת כתגובה לנאמר בחומר שהגיש בא כוח המערער לבית הדין לאחר שהסתיים הדיון. ומכיוון שסבר כי לא ייתכן מצב שצד אחד יכניס טענות ולא תהיה תגובה מן הצד שכנגד, הרי ראה בכך כי עליו להגיב לטענות שהועלו.

ובכן: כל החומר שהוכנס לתיק על ידי בא כוח המערער לאחר הדיון, דהיינו כתב הטענות – מבחינת בית הדין אין לו מקום בתיק ונחשב כאילו לא היה. לצורך צעד כזה יש לקבל אישור מפורש מבית הדין ובמקרה זה לא ניתן כלל אישור מעין זה מהסיבה הפשוטה כי כלל לא הוגשה בקשה של הצדדים להכנסת חומר לאחר שכבר הסתיים הדיון. לכן, גם אין כל צורך בתגובת בא כוח המשיבה על כתב טענות שהגיש בא כוח המערער.

הרב אליהו הישיריק

אני מצטרף לנימוקים הנרחבים שכתב עמיתי לעיל בדבר המקורות ההלכתיים לנוהג הקיים בבית הדין הגדול לחייב את המערער המפסיד בערעור בתשלום הוצאות משפט לצד שכנגד.

כלל, המגישים לבית הדין הגדול ערעור שמתברר בדיעבד כערעור סרק ושלא היה כלל מקום להגישו ישלמו לצד שכנגד את שכר טרחת עורכי הדין.

עוד קודם להגשת ערעור, נקבע בתקנות הדין (תקנה קלד): "בית הדין הגדול רשאי, לפי שיקול דעתו, להתנות את הגשת הערעור בהפקדת ערבויות מתאימות." כל זאת כדי לתת ערובה ולהבטיח תשלום הוצאות משפט לצד המשיב, אם יידחה הערעור.

בנוסף לכל הנימוקים ההלכתיים שציין עמיתי לעיל יש בתיק זה נימוק הלכתי נוסף לבסס את חיוב המערער בתיק זה בתשלום ההוצאות:

המערער בהגשת ערעורו לבית הדין הגדול היה בבחינת סבר וקיבל. הוא היה מודע היטב [מעבר למודעות הכללית לנוהג ולתקנות] לאפשרות שאם יפסיד יחויב בהוצאות משפט לצד שכנגד:

בתיק הצדדים שמספרו 970523/3, בהחלטה מיום י"ב באלול תשע"ז (3.9.17), כתב בית הדין בהרכבו זה החלטה ארוכה שבה הסביר את המקורות ההלכתיים לחיוב הוצאות משפט בבית הדין הגדול. כמו כן הוסבר בהחלטה זו מהו ההבדל בין הנוהג בעניין זה בבית הדין האזורי לבין הנוהג בבית הדין הגדול.

בית הדין גם הסביר באותה החלטה מדוע הוא מתנה את המשך הגשת הבקשות של המערער בתשלום בפועל של הוצאות המשפט שכבר חויב בהן. בית הדין הסביר שמאחר שהמערער אינו משלם את שבית הדין חייב אותו הרי הוא בבחינת 'לא ציית דינא'. לבסוף אכן שילם המערער את ההוצאות שנקבעו בפסק הדין.

כך, בתיק זה, כאשר הגיש לפנינו המערער ערעור נוסף היה הוא מודע היטב להליכים, למקורות ההלכתיים ולאפשרות שיחויב בהוצאות משפט אם יידחה ערעורו. בכל זאת בחר הוא להגיש ערעור. על כן, בלשון ההלכה, הוא 'סבר וקיבל' שאם יפסיד יחויב בתשלום הוצאות, ועל דעת זה הגיש את ערעורו.

הרב אברהם שינדלר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פסק דין ומתן הוראות

על פי האמור מוחלט:

א. הערעור בעניין פסילת ההרכב נמשך ונמחק.

ב. אנו מחייבים את המערער בהוצאות לטובת המשיבה בסך של 12,000 ש"ח: המשיבה תמציא קבלות על הסכום הנ"ל. לאחר המצאת הקבלות יהא על המערער להעביר את סכום ההוצאות הנ"ל לידי המשיבה בתוך ארבעה-עשר יום.

ג. מתוך מטרה להעביר מסר למערער ומתוך מטרה 'להנמיך את הלהבות', בשלב זה אין בית הדין מחליט ביחס לחיוב המערער בהוצאות לטובת אוצר המדינה. החלטתנו בעניין זה היא זמנית, ואם ייווכח בית הדין כי המסר שביקש לשגר באמצעות החלטה זמנית זו לא הובן וכי לא היה בצעד זה של בית הדין להביא 'להנמכת הלהבות' ובעיקר כי זו לא הצליחה להביא לסיום פעולות המערער ובא כוחו שיש בהן בזבוז זמן שיפוטי של בית הדין, יממש בית הדין את חיוב ההוצאות לאוצר המדינה בגין ערעור זה ויחליט על גובה ההוצאות שיהיה על המערער להעביר לקופת המדינה.

ד. התיק ייסגר.

ה. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת פרטים מזהים של הצדדים.

ניתן ביום ג' בטבת התש"ף (31.12.2019).

הרב אברהם שינדלר

הרב אליהו הישיריק

הרב יצחק אלמליח

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה